

Armoede in België en Europa: het effect van vermogens en schulden

Sarah Kuypers en Ive Marx

Mei 2022

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID HERMAN DELEECK
UNIVERSITEIT ANTWERPEN - Stads campus

<https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/csb/>

D/2022/6104/01

Armoede in België en Europa: het effect van vermogens en schulden¹

Sarah Kuypers^{1,2} en Ive Marx¹

¹ *Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck*

² *Centrum voor Stadsgeschiedenis*

1 Inleiding

Het risico op armoede wordt doorgaans gemeten door naar het beschikbaar gezinsinkomen te kijken en dat te vergelijken met een vooropgestelde armoedelijjn. Met uitzondering van het financieel inkomen, wordt er echter geen rekening gehouden met het vermogen en schulden dat gezinnen bezitten. Nochtans maken deze aspecten in de realiteit een groot verschil. Spaargeld, beleggingen of andere investeringen hebben immers een belangrijke buffer functie; ze kunnen door gezinnen ingezet worden om een inkomenstekort te overbruggen. De Covid-19 crisis heeft nog maar eens het belang van zulke buffers aangetoond en hoe ongelijk deze verdeeld zijn (Kuypers et al. 2022; Horemans et al., 2020). Onroerend goed is minder makkelijk te gelde te maken maar kan dienen als onderpand om toegang te krijgen tot goedkoop en veilig krediet. Schulden kunnen echter ook problematische vormen aannemen en door hier geen rekening mee te houden, wordt de effectieve besteedbaarheid van het beschikbare inkomen overschat. Naast het financiële aspect hebben vermogens en schulden ook een impact op het sociale en psychologische welzijn (Killewald, Pfeffer and Schachner, 2017; Fitch et al., 2011).

Er wordt dan ook steeds meer gepleit om in armoede-indicatoren rekening te houden met zowel het inkomen als de vermogens en schulden van gezinnen. De vraag rijst dan in hoeverre dit het armoedebeeld verandert. Is er meer of minder armoede? Wie blijft/wordt er arm? Zijn deze patronen gelijk in alle landen of bestaan er significante verschillen?

In dit hoofdstuk trachten we een antwoord te bieden op deze vragen aan de hand van data van de tweede golf van de Eurosystem Household Finance and Consumption Survey (HFCS). We hanteren verschillende methoden waarop vermogens en schulden in rekening kunnen worden gebracht in armoede-indicatoren en deze worden steeds afgezet tegenover de uitkomsten van de ‘standaard’ meting op basis van inkomen alleen. We vergelijken de resultaten voor België met deze van 16 Europese landen (AT, BE, CY, DE, EE, ES, FI, FR, GR, HU, IE, IT, LU, PL, PT, SK, SI). Terwijl de literatuur vaak focust op de gezinnen die voldoende vermogen bezitten om uit inkomensarmoede te geraken, ligt de nadruk in dit hoofdstuk op de gezinnen die arm blijven of net in armoede zakken omwille van het feit dat hun schulden groter zijn dan hun vermogen.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. In sectie 2 beschrijven we de redenen waarom we vermogen en schulden meenemen in armoedemeting. Sectie 3 geeft beknopt een overzicht van de methodes die hiervoor gebruikt worden en de data worden besproken in sectie 4. Voor de resultaten focussen we in sectie 5 eerst op België. We bekijken voor de verschillende methodes enerzijds hoeveel mensen er als arm worden beschouwd en anderzijds welke socio-demografische groepen het hoogste armoederisico hebben. In sectie 6 wordt de armoedegraad van België vergeleken met die van de andere landen en

¹ Coene, J., Ghys, T., Hubeau, B., Marchal, S., Vandenhole, W., Van Hecken, G., & Van Praag, L. (2022). *Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2022*, Leuven: Acco (te verschijnen).

bekijken we in hoeverre socio-demografische karakteristieken verschillen tussen landen verklaren. De laatste sectie vat de belangrijkste bevindingen samen.

2 Waarom vermogens en schulden meenemen in armoedemeting?

Zowel in academisch onderzoek als in beleidsmiddelen wordt levensstandaard, en dus armoede en rijkdom, doorgaans gemeten aan de hand van het netto beschikbaar gezinsinkomen, dit is de stroom aan arbeidslonen en -weden, winsten of verliezen uit zelfstandige beroepsactiviteit, interesten, dividenden en andere financiële inkomens, private en sociale uitkeringen, enz. verminderd met de betaalde personenbelasting en sociale bijdragen. Ook in het beleid worden behoeftigheid en draagkracht *grosso modo* in deze termen uitgedrukt. Het grootste deel van de belastingdruk valt immers op de hoogste inkomens (met name vanuit arbeid) en de toekenning van sociale uitkeringen is conditioneel op het feit dat er weinig of geen andere inkomensbronnen ter beschikking zijn binnen het gezin.

In het academische onderzoek wordt sinds een vijftiental jaar naast inkomensarmoede ook steeds vaker gebruik gemaakt van indicatoren van materiële deprivatie, welke peilen of gezinnen bepaalde goederen en diensten al dan niet kunnen veroorloven (bv. de aankoop van een auto of wasmachine, het maken van een reis, etc.).

Hoewel beiden zeker cruciale aspecten van levensstandaard en armoede meten, zien ze een belangrijke factor over het hoofd, namelijk de invloed van het vermogen, wat verwijst naar de som van spaargeld, onroerend goed, bedrijven, financiële vermogens zoals aandelen en obligaties, erfenissen en giften, enz. De indicator van inkomensarmoede houdt enkel rekening met het financieel inkomen dat voortvloeit uit het vermogen, terwijl het vermogen enkel van tel is bij materiële deprivatie indien gezinnen vinden dat het bijdraagt aan het veroorloven van de items die in de indicator worden bevestigd. In beide gevallen is dit een zeer beperkte weergave van de manieren waarop vermogen (potentieel) aan de levensstandaard bijdraagt. Er zijn immers vermogenscomponenten die geen inkomen genereren en niet onmiddellijk door gezinnen worden ingezet om de items in de materiële deprivatie indicator te bekostigen (denk bv. aan de eigen woning).

Naast het inkomen dat het genereert, draagt het vermogen op heel wat andere manieren bij aan de levensstandaard. Verschillende vermogenscomponenten zoals de eigen woning, wagen, waardevolle voorwerpen hebben een intrinsieke waarde (Fessler & Schürz, 2018; Killewald, Pfeffer & Schachner, 2017). Daarnaast is een belangrijke functie van met name het liquide vermogen dat het als buffer kan dienen om een inkomestekort te overbruggen of om een onverwachte uitgave te bekostigen. Bovendien kan vermogen ook dienen als onderpand om toegang te krijgen tot goedkoop en veilig krediet. Het bezitten van vermogen wordt daarnaast ook belangrijk geacht voor de algemene sociale en economische ontwikkeling van gezinnen. Onderzoek toonde reeds aan dat het vermogen een impact heeft – onafhankelijk van inkomen – op subjectieve gevoelens van welzijn en levenstevredenheid (D'Ambrosio, Frick & Jäntti, 2009; Headey & Wooden, 2004; Headey, Muffels & Wooden, 2008). Dit komt omdat eigenaars van vermogen bijvoorbeeld meer keuzemogelijkheden hebben in het leven en zich meer risico's kunnen veroorloven, wat een gevoel van onafhankelijkheid en toekomstperspectief met zich meebrengt (McKernan et al., 2012; Sherraden, 1991). Vermogensbezit wordt verder ook gelinkt aan sociale status (Keister, 2000; Spilerman, 2000) en economische en politieke macht (Killewald, Pfeffer & Schachner, 2017; Cowell & Van Kerm, 2015). Al deze voordelen kunnen bovendien gemakkelijk overgedragen worden door middel van erfenissen en giften zodat vermogen ook een belangrijke rol speelt in intergenerationele (im)mobiliteit.

Aan de andere kant heb je de schulden, welke zowel hypotheeken, andere leningen bij financiële instellingen, consumentenkrediet, schulden op kredietkaarten, ‘in het rood gaan’, persoonlijke leningen als achterstallige betalingen van huur, rekeningen, belastingen, ... omvat. Deze zijn vandaag de dag een standaard financieel instrument geworden voor de meeste huishoudens. Door te lenen op momenten dat het inkomen laag is en terug te betalen wanneer het inkomen stijgt, kan de levensstandaard gedurende de levenscyclus op hetzelfde peil worden gehouden. Schulden kunnen echter ook problematische vormen aannemen. Zeker voor gezinnen met een laag inkomen kan een schuldenlast snel uit de hand lopen als ze worden geconfronteerd met zaken zoals een scheiding of werkloosheid. Bovendien hebben (te) hoge schulden vaak ook negatieve sociale en psychologische gevolgen (Fitch et al., 2011). Door rekening te houden met schulden, krijgen we een beter beeld van de effectieve besteedbaarheid van het beschikbare inkomen (en het eventuele vermogen). Hier wordt zowel bij indicatoren van inkomensarmoede als bij materiële deprivatie amper aandacht aan geschonken.

Kortom, gezinnen met eenzelfde inkomen kunnen er in principe door een verschillend vermogen en schulden toch een heel andere levensstandaard op na houden. De vraag zich dan stelt, is of dit soort situaties zich effectief voordoet? Hoewel een laag (hoog) inkomen vaak gepaard gaat met een laag (hoog) vermogen, is de correlatie verre van perfect. Zo zijn er in België bijvoorbeeld gezinnen die behoren tot het laagste inkomensdecil maar tegelijk een netto vermogen (bruto vermogen min schulden) van €260.000 of meer bezitten. Anderzijds zijn er eveneens gezinnen met de hoogste inkomens die minder dan €100.000 netto vermogen bezitten, hoewel het gemiddelde in deze groep bijna €560.000 is (Kuypers & Marx, 2020).

Over het algemeen zien we de laatste decennia een enorme toename in het belang van het vermogen, ook voor een doorsnee gezin. Waar in het verleden een focus op inkomen en/of materiële deprivatie voldoende was, is het vermogen vandaag een onmisbare schakel geworden om een volledig beeld te krijgen van de financiële (en daarmee gepaarde sociale en psychologische) situatie van huishoudens. In het academische onderzoek geraken dit soort indicatoren stilaan ingeburgerd, zie bv. Tabel 1 in Kuypers & Marx (2021) voor een overzicht van studies. In dit hoofdstuk focussen we op armoede-indicatoren, in ander onderzoek worden vermogens en schulden ook meegenomen in indicatoren van rijkdom (zie bv. Keister & Lee, 2017; Peichl & Pestel, 2013) en van ongelijkheid en herverdeling (zie bv. Galluser & Krapf, 2022; Kuypers, Figari & Verbist, 2021a, 2021b).

3 Op welke manier vermogens en schulden meenemen in armoedemeting?

De vorige sectie beschreef waarom het relevant is om rekening te houden met zowel het inkomen als het vermogen en de schulden in de meting van armoede en andere indicatoren van levensstandaard. Aangezien het inkomen een stroomvariabele is (doorgaans gemeten over een jaar) en vermogen en schulden voorraadvariabelen (het totaal geaccumuleerde bedrag gemeten op een bepaald moment) is het niet vanzelfsprekend om deze te combineren in een gezamenlijke indicator. In de literatuur zijn er op dit moment twee gangbare methodes. In wat volgt bespreken we beiden kort, meer informatie kan gevonden worden in Brandolini, Magri & Smeeding (2010) en Kuypers & Marx (2018).

Een eerste methode werd initieel ontwikkeld door Weisbrod & Hansen (1968) waarbij het netto vermogen wordt omgezet in een zogenaamde annuïteit, rekening houdende met de

levensverwachting van de eigenaar(s) van het vermogen². Die annuïteit vertegenwoordigt een fictief bedrag dat je jaarlijks zou kunnen spenderen vanuit je netto vermogen zodat er bij overlijden niets meer overblijft. De annuïteit wordt dan opgeteld bij het jaarlijkse inkomen en die som wordt vergeleken met een armoedelijn. Een belangrijk punt dat nog ter discussie staat bij deze methode is welke armoedelijn er dan gebruikt moet worden. Meestal wordt er gewerkt met dezelfde armoedelijn als voor de meting van inkomensarmoede. In de Europese Unie betekent dit dat de zogenaamde ‘at-risk-of-poverty’, of kortweg AROP60, armoedelijn wordt gehanteerd, welke gelijk is aan 60 procent van het nationaal mediaan geëquivaliseerd³ netto beschikbaar gezinsinkomen. Dit is in lijn met het idee dat de huidige armoedelijn effectief de minimale geaccepteerde levensstandaard vertegenwoordigt. Een andere optie is om de armoedelijn mee aan te passen aan het in rekening nemen van het vermogen en de schulden, wat meer in lijn zou zijn met het relatieve perspectief op armoede. Aangezien deze discussie nog volop gaande is en de resultaten soms sterk verschillen, laten we in dit hoofdstuk de resultaten voor beide mogelijkheden zien.

In een tweede benadering bekijkt men het inkomen en het netto vermogen als aparte dimensies met elk een eigen armoedelijn en telt men het aantal dimensies waarin een gezin arm is. De berekening en interpretatie van inkomensarmoede blijft hetzelfde als in de AROP60. Vermogensarmoede wordt gedefinieerd als onvoldoende netto vermogen ter beschikking hebben om een bepaalde periode zonder inkomen te overbruggen (Haveman & Wolff, 2004). Doorgaans wordt drie maanden genomen, wat betekent dat de vermogensarmoedelijn gelijk is aan een kwart van de inkomensarmoedelijn. In deze methode worden vier groepen onderscheiden: (1) diegenen die enkel inkomensarm zijn maar niet vermogensarm, (2) diegenen die enkel vermogensarm zijn maar niet inkomensarm, (3) diegenen die zowel inkomens- als vermogensarm zijn (‘dubbel arm’) en (4) diegenen die in geen van beide dimensies arm zijn. De gezinnen in de derde groep zijn het meest kwetsbaar.

Een belangrijke keuze in beide methodes is of de waarde van de eigen woning al dan niet moet meegeteld worden in het vermogen. In Grafieken 1 en 2 tonen we de resultaten zowel wanneer de eigen woning wordt meegenomen als wanneer dat niet gebeurt. In de rest van het hoofdstuk werken we verder met het vermogen waarin de eigen woning niet is inbegrepen omdat dit het dichtst aanleunt bij hoe het vermogen doorgaans mee wordt genomen in het sociaal beleid. Marchal et al. (2020) tonen bijvoorbeeld dat in de meeste Europese landen de middelentoets bij de toekenning van sociale bijstandsuitkeringen geen rekening houdt met de eigen woning.

4 Data

In dit hoofdstuk maken we gebruik van de tweede golf van de Eurosystem Household Finance and Consumption Survey (HFCS). Deze data hebben als voordeel dat ze voor dezelfde huishoudens zowel hun vermogens en schulden als hun inkomens observeren. Deze inkomens zijn echter in bruto termen uitgedrukt (vóór betaling van belastingen en sociale bijdragen), met behulp van het microsimulatie model EUROMOD hebben we deze omgezet naar netto beschikbare inkomens voor het jaar 2017. EUROMOD berekent voor elk gezin op basis van het bruto inkomen en de wettelijke beleidsregels wat

² Levensverwachting is in onze berekeningen afhankelijk van leeftijd en geslacht (cijfers van EUROSTAT). Uiteraard hangt levensverwachting ook samen met het inkomen en vermogen – rijkere mensen leven gemiddeld langer – maar hiervoor zijn op dit moment geen cijfers beschikbaar die vergelijkbaar zijn tussen landen.

³ Geëquivaliseerd betekent dat het inkomen (en vermogen) gecorrigeerd wordt voor gezinsgrootte en -samenstelling omdat er schaalvoordelen verbonden zijn aan samenwonen en niet iedereen dezelfde noden heeft. We hanteren de ‘modified OECD’ schaal waarbij de eerste volwassene meetelt voor 1, elke extra volwassene (vanaf 14 jaar) voor 0,5 en elke kind (onder de 14 jaar) voor 0,3. De som van deze cijfers is de equivalentieschaal en het inkomen en vermogen worden hierdoor gedeeld.

ze aan belastingen en sociale bijdragen moeten betalen. Door die bedragen af te trekken van het bruto inkomen verkrijgen we het netto beschikbaar inkomen (zie Kuypers et al., 2020 voor meer informatie). Een ander voordeel is dat de bevraging op een vergelijkbare wijze gebeurt in de landen van de Euro Zone. Zoals reeds vermeld in de inleiding, vergelijken we in dit hoofdstuk resultaten voor 17 landen. Tabel 1 geeft voor alle landen de jaarlijkse armoedelijnen die van toepassing zijn in de verschillende methodes. Ter referentie wordt ook de officiële AROP60 van EUROSTAT vermeld.

Tabel 1. Armoedelijnen van toepassing in de verschillende methodes

Land	AROP60 EUROSTAT	AROP60 HFCS	Vermogens armoedelij in tweedim. methode	Annuïteitsmethode (eigen woning niet inbegrepen)		Annuïteitsmethode (eigen woning inbegrepen)	
				Armoede lijn	Verskil met AROP60 HFCS	Armoede lijn	Verskil met AROP60 HFCS
België	13.670	12.509	3.127	13.443	934 (7,5%)	16.158	3.649 (29,2%)
Cyprus	8.698	7.465	1.866	8.818	1.353 (18,1%)	10.391	2.926 (39,2%)
Duitsland	13.152	12.598	3.149	13.127	529 (4,2%)	14.749	2.151 (17,1%)
Estland	5.631	6.001	1.500	6.502	501 (8,3%)	7.395	1.392 (23,2%)
Finland	14.392	14.829	3.707	15.046	216 (1,5%)	16.923	2.094 (14,1%)
Frankrijk	13.246	10.853	2.713	11.048	195 (1,8%)	12.623	1.770 (16,3%)
Griekenland	4.560	5.617	1.404	5.890	273 (4,9%)	6.815	1.211 (21,6%)
Hongarije	2.993	2.626	656	2.813	187 (7,1%)	3.477	851 (32,4%)
Ierland	13.727	13.416	3.354	14.585	1.168 (8,7%)	16.340	2.924 (21,8%)
Italië	9.925	8.286	2.071	8.668	382 (4,6%)	10.918	2.632 (31,8%)
Luxemburg	21.645	20.758	5.189	23.010	2.252 (10,8%)	29.476	8.718 (42,0%)
Oostenrijk	14.851	13.040	3.260	14.246	1.206 (9,3%)	16.334	3.295 (25,3%)
Polen	3.567	3.946	987	4.259	313 (7,9%)	5.185	1.239 (31,4%)
Portugal	5.443	5.298	1.325	5.875	576 (10,9%)	6.724	1.426 (26,9%)
Slovenië	7.628	5.293	1.323	5.732	438 (8,3%)	6.955	1.643 (30,9%)
Slowakije	4.310	4.144	1.036	4.268	124 (3,0%)	5.066	921 (22,2%)
Spanje	8.522	8.127	2.032	9.260	1.132 (13,9%)	11.863	3.735 (46,0%)

Noot: De AROP60 verwijst naar 60 procent van het nationaal mediaan geëquivaliseerd netto beschikbaar gezinsinkomen. De armoedelij zoals berekend op de HFCS data wordt toegepast in dit hoofdstuk voor de berekening van de 'standaard' inkomensarmoede, de annuïteitsmethode met onveranderde armoedelij en in de tweedimensionele methode om de dimensie inkomensarmoede te berekenen. De vermogensarmoedelij is gelijk aan 1/4^e van de AROP60 en wordt gebruikt in de tweedimensionele methode om de dimensie vermogensarmoede te berekenen. De laatste kolommen tonen de armoedelij voor de annuïteitsmethode met aangepaste armoedelij, welke gelijk is aan 60 procent van de som van het nationaal mediaan geëquivaliseerd inkomen en vermogensannuïteit (al dan niet met de waarde van de eigen woning inbegrepen). Alle armoedelijnen zijn in jaarlijkse euro's uitgedrukt.

Bron: EUROSTAT en eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

5 Resultaten voor België

In dit deel kijken we eerst in detail naar wat het betekent voor armoede in België als het vermogen en de schulden mee worden genomen. In de volgende sectie maken we dan de vergelijking met andere Europese landen.

Een eerste vraag die we onderzoeken is hoeveel armen er zijn in de verschillende meetmethodes. In Grafiek 1 en Grafiek 2 tonen we de resultaten voor respectievelijk de annuïteit- en de tweedimensionele methode. Het armoedepercentage op basis van inkomen alleen wordt ook weergegeven ter referentie ($\pm 15\%$).

Uit Grafiek 1 blijkt dat wanneer de annuïteitsmethode wordt toegepast met de onveranderde armoedelij het armoedecijfer daalt naar iets minder dan 13% wanneer de eigen woning niet wordt meegenomen en naar 10% wanneer de eigen woning wel is inbegrepen. Dit is in lijn met het feit dat de overgrote meerderheid van de gezinnen een positief netto vermogen heeft. De eigen woning is

voor de meeste gezinnen de belangrijkste vermogenscomponent waardoor het al dan niet meenemen een relatief grote impact heeft. Ook voor elk van de drie leeftijdsgroepen zien we een daling in de armoedegraad, al is deze merkbaar groter voor de ouderen. Dit is wat we ook verwachtten aangezien zij reeds een heel leven hebben gehad om hun vermogen op te bouwen en schulden af te lossen. Wanneer de eigen woning wordt meegenomen zakt het armoedecijfer voor ouderen zelfs tot 2,5%. Een heel ander patroon zien we wanneer de armoedelijn wordt aangepast. Dan stijgt de armoedegraad naar 16,5% voor de gehele bevolking en zelfs naar meer dan 20% voor kinderen. Dit heeft te maken met het feit dat het vermogen ongelijker verdeeld is dan het inkomen. Enkel bij de ouderen blijft het armoedecijfer min of meer stabiel. Het al dan niet meenemen van de eigen woning heeft hier amper effect.

Grafiek 2 toont de resultaten voor de tweedimensionele methode om naar armoede te kijken. Hieruit wordt duidelijk dat ongeveer tweederde van de inkomensarmen niet vermogensarm is wanneer de eigen woning is inbegrepen en iets minder dan de helft wanneer de eigen woning niet wordt meegeteld. Met andere woorden, een groot deel van de mensen die in de standaard AROP60-meting als arm worden beschouwd bezitten voldoende netto vermogen om drie maanden zonder inkomen te overbruggen. Langs de andere kant zijn er ook heel wat mensen die momenteel niet voorkomen in de armoedestatistieken, maar toch kwetsbaar zijn omdat ze weinig tot geen vermogen hebben om op terug te kunnen vallen in tijden van nood. Inderdaad, het percentage 'enkel vermogensarmen' is gelijk aan 11,5% wanneer de eigen woning niet meetelt en 4,5% wanneer deze wel meetelt. Diegenen in de meest kwetsbare positie zijn echter de 'dubbel armen', zij die dus zowel inkomens- als vermogensarm zijn. In België omvat dit 5,7% van de bevolking met inbegrip van de eigen woning en 7,5% zonder de eigen woning. Opnieuw zijn de cijfers beduidend lager voor de ouderen (1,5% respectievelijk 3,5%).

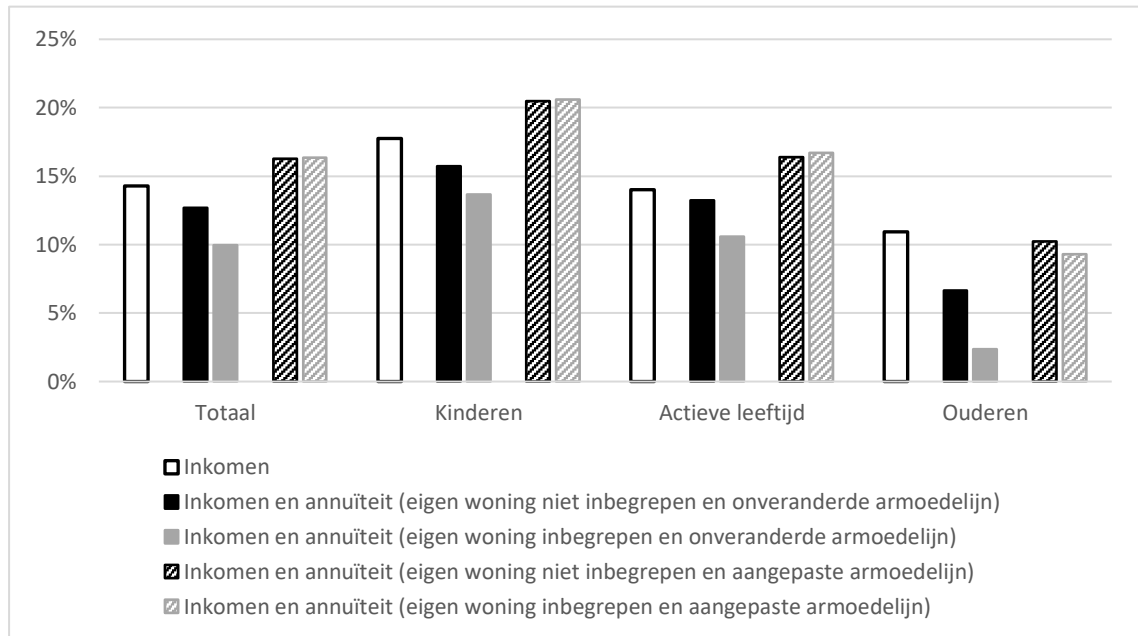
Kortom, afhankelijk van de gekozen methode krijgen we vrij uiteenlopende resultaten voor het aantal mensen in armoede. Een tweede vraag die dan volgt is wie zijn de armen in elk van de methodes? Gaat het steeds over dezelfde groep of zijn er ook daar verschillen op te merken? Tabel 2 geeft aan de hand van logistische regressies inzicht in het socio-demografisch profiel van de armen voor zowel de standaard AROP60-meting van inkomensarmoede, voor de annuïteitsmethode met onveranderde en aangepaste armoedelijn en voor de dubbel armen in de tweedimensionele methode. We werken met de odds ratio's wat betekent dat een cijfer lager dan 1 een kleiner risico op armoede vertegenwoordigt dan de referentiecategorie en een cijfer hoger dan 1 een groter risico op armoede. In het linkse deel van Tabel 2 tonen we de resultaten voor de gehele volwassen bevolking⁴, terwijl in het rechtse deel enkel werknemers worden bestudeerd zodat ook de impact van werk gerelateerde variabelen kan onderzocht worden en de link met de Covid-19 crisis kan gemaakt worden.

Eerst en vooral vinden we voor de gehele volwassen bevolking de gebruikelijke risicogroepen voor inkomensarmoede terug, namelijk de laaggeschoolden, werklozen, inactieven, allochtonen, alleenstaande ouders en huurders. Wanneer armoede wordt gemeten aan de hand van de annuïteitsmethode komen grotendeels dezelfde groepen naar voren, hoewel de risicofactoren laaggeschoold, allochtoon en huurder sterker uitgesproken zijn bij de onveranderde armoedelijn en bij de aangepaste armoedelijn zijn dit laaggeschoold, allochtoon en alleenstaande ouder. Bij de dubbel armen in de tweedimensionele methode valt voornamelijk op dat de odds ratio voor alleenstaande ouders niet significant is en de enorme stijging in de odds ratio van huurders – zij hebben zo'n zeven keer meer kans om dubbel arm te zijn dan personen die hun eigen woning bezitten. Met betrekking tot leeftijd vinden we voor inkomensarmoede en de annuïteitsmethode met aangepaste armoedelijn

⁴ Kinderen zijn niet opgenomen in deze analyse omdat er voor hen multicollineariteit is tussen de variabelen voor leeftijd, scholing en arbeidsmarktstatus. De kwetsbaarheid van kinderen werd echter reeds duidelijk in Grafieken 1 en 2.

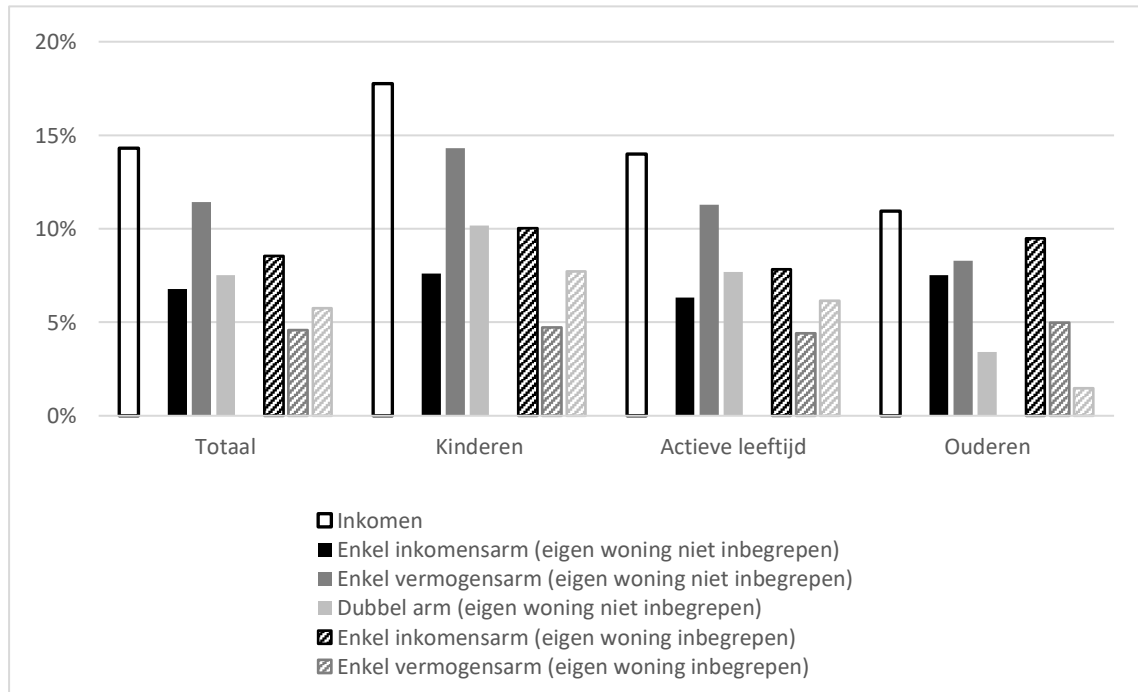
enkel dat de 55-64 jarigen een significant lager risico lopen dan de 35-54 jarigen, terwijl bij de annuïteit met onveranderde armoedelijn en bij de dubbel armen eveneens de 65-plussers een significant lager risico hebben.

Grafiek 1. Armoedepercentages België voor annuïtemethode

Noot: Kinderen zijn jonger dan 18 jaar, actieve leeftijd is tussen 18 en 64 jaar en ouderen zijn 65 jaar of ouder.
Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

Grafiek 2. Armoedepercentages België voor tweedimensionele methode

Noot: Kinderen zijn jonger dan 18 jaar, actieve leeftijd is tussen 18 en 64 jaar en ouderen zijn 65 jaar of ouder.
Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

Tabel 2. Profiel van armen volgens verschillende meetmethodes

	Volwassen bevolking (N=4.064)								Werknemers (N=1.568)								
	Inkomens- armoede		Annuïteit met onveranderde lijn		Annuïteit met aangepaste lijn		Dubbel arm		Inkomens- armoede		Annuïteit met onveranderde lijn		Annuïteit met aangepaste lijn		Dubbel arm		
Leeftijd (ref: 35-54 jaar)																	
18-34 jaar	0,76	n.s.	0,85	n.s.	0,80	n.s.	0,87	n.s.	0,80	n.s.	1,03	n.s.	0,88	n.s.	0,72	n.s.	
55-64 jaar	0,54	**	0,44	***	0,48	***	0,41	**	0,36	**	0,44	*	0,38	**	0,11	***	
65+ jaar	0,88	n.s.	0,31	***	0,48	n.s.	0,29	**									
Geslacht (ref: man)	0,95	n.s.	1,06	n.s.	1,05	n.s.	0,97	n.s.	0,84	n.s.	0,82	n.s.	1,01	n.s.	0,85	n.s.	
Scholing (ref: laaggeschoold)																	
Middengeschoold	0,58	***	0,52	***	0,49	***	0,39	***	1,02	n.s.	1,02	n.s.	0,87	n.s.	0,89	n.s.	
Hooggeschoold	0,23	***	0,21	***	0,19	***	0,18	***	0,11	***	0,13	***	0,18	***	0,03	***	
Arbeidsmarkt (ref: werknemer)																	
Zelfstandige	2,61	***	1,27	n.s.	1,26	n.s.	0,52	n.s.									
Werkloos	4,51	***	4,45	***	4,71	***	3,70	***									
Gepensioneerd	1,12	n.s.	2,23	**	1,62	n.s.	2,13	n.s.									
Inactief	4,79	***	4,21	***	4,61	***	4,13	***									
Migrant ^a (ref: autochtoon)																	
Allochtoon binnen EU	2,22	***	2,85	***	2,41	***	1,13	n.s.	3,26	**	3,56	**	2,51	**	1,93	n.s.	
Allochtoon buiten EU	6,46	***	7,33	***	7,76	***	6,38	***	9,70	***	10,21	***	11,22	***	25,68	***	
Gezinstype (ref: alleenstaande)																	
Alleenstaande ouder	5,58	***	4,79	***	5,92	***	1,62	n.s.	2,15	n.s.	1,99	n.s.	3,36	n.s.	0,33	n.s.	
Koppel zonder kinderen	1,42	n.s.	1,05	n.s.	1,12	n.s.	0,72	n.s.	0,47	n.s.	0,48	n.s.	0,48	n.s.	0,48	n.s.	
Koppel met kinderen	0,55	*	0,41	**	0,66	n.s.	0,38	**	0,24	**	0,14	***	0,33	*	0,04	***	
Andere	1,23	n.s.	1,16	n.s.	1,39	n.s.	0,75	n.s.	0,79	n.s.	0,79	n.s.	1,09	n.s.	0,31	n.s.	
Woning (ref: volledig eigenaar)																	
Eigenaar met hypotheek	0,61	**	0,87	n.s.	0,61	**	1,08	n.s.	0,72	n.s.	0,77	n.s.	0,42	**	0,66	n.s.	
Huurder/gratis gebruiker	3,39	***	4,72	***	3,32	***	6,98	***	3,65	***	3,76	***	2,19	*	3,62	*	
Type contract (ref: onbep. duur)									3,54	***	3,41	***	2,21	***	3,33	*	
Werkschema (ref: parttime)									0,46	**	0,47	**	0,60	**	0,57	n.s.	
Covid-sectoren ^b (ref: licht getroffen)																	
Middelzwaar getroffen									0,72	n.s.	0,70	n.s.	0,81	n.s.	1,70	n.s.	
Zwaar getroffen									0,98	n.s.	1,74	n.s.	1,46	n.s.	3,75	**	
Constante	0,09	***	0,07	***	0,12	***	0,04	***	0,16	**	0,13	**	0,21	**	0,06	**	
R²	0,2849		0,3208		0,3064		0,3521		0,3444		0,3560		0,3007		0,4823		

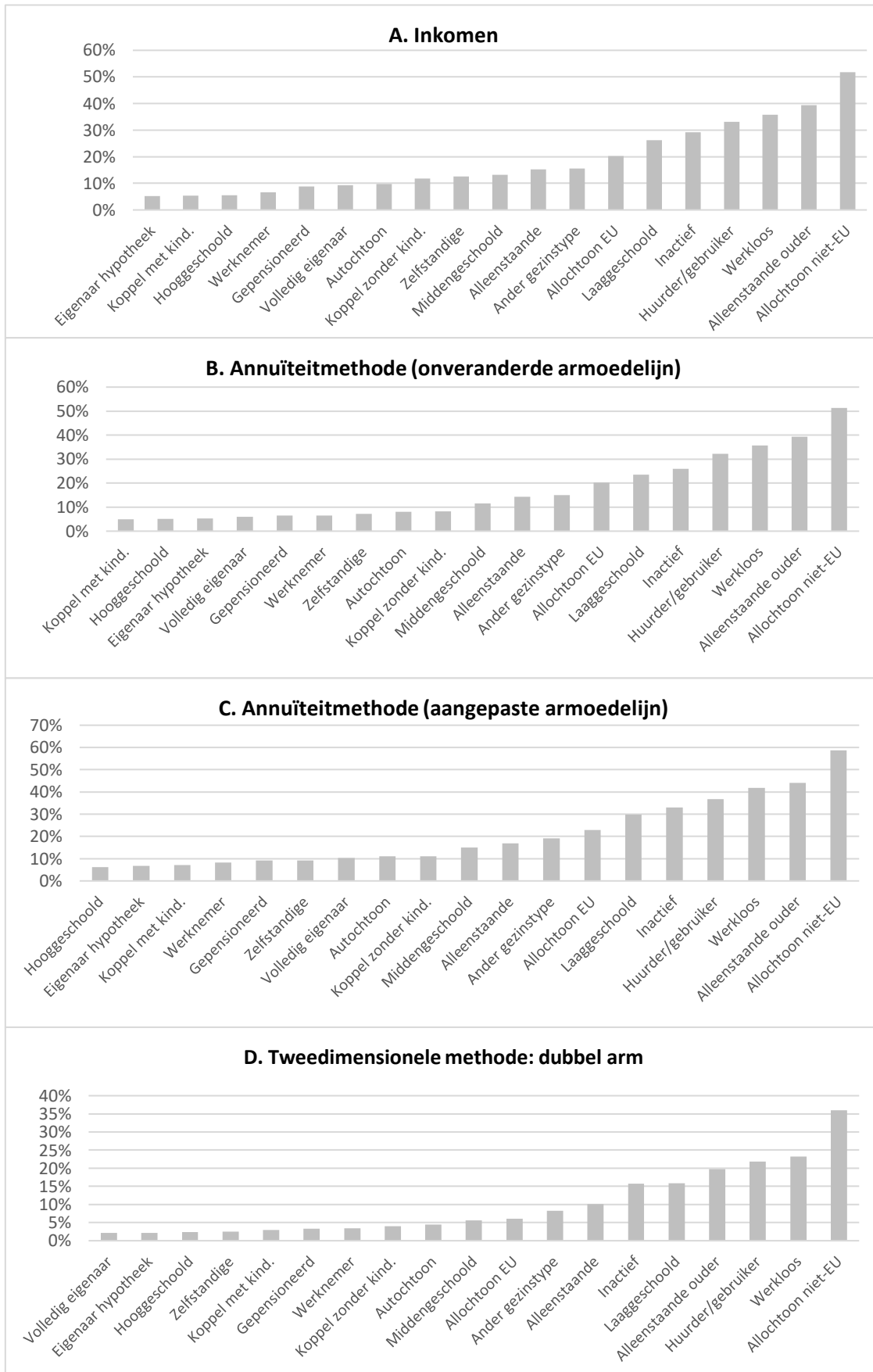
Noot: Cijfers vertegenwoordigen odds ratio's. Waarde van de eigen woning is niet inbegrepen in het vermogen.

^a Allochtoon wordt hier gedefinieerd als geboren in een ander land dan België.

^b De categorieën van licht, middelzwaar en zwaar getroffen sectoren volgt de opdeling van Decoster et al. (2020).

Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

Grafiek 3. Armoedepercentages België voor socio-demografische groepen en meetmethodes

Noot: Percentages voor volwassen bevolking. Waarde van de eigen woning is niet inbegrepen in het vermogen. Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

In alle modellen hebben allochtonen van buiten de EU een zeer hoge odds ratio, bij inkomensarmoede en de annuïteitsmethode is dat ook het geval voor alleenstaande ouders, terwijl bij de dubbel armen vooral het hoge risico bij huurders opvalt. Aangezien we in deze analyse werken met het vermogen waarin de eigen woning niet is inbegrepen, betekent dit dat huurders hun gebrek aan onroerend goed niet compenseren door een hoger financieel vermogen. Ook opvallend is dat zelfstandigen een verhoogd risico lopen op inkomensarmoede ten opzichte van werknemers, terwijl de odds ratio zowel in de annuïteitsmethode als bij de dubbel armen niet significant is. Met andere woorden, zij combineren vaak lage inkomens met gemiddelde tot hoge vermogens. Dit is hoogstwaarschijnlijk gelinkt aan het feit dat zij zelf controle hebben over het inkomen dat ze zichzelf uitkeren. Om de interpretatie van deze belangrijkste bevindingen wat intuïtiever te maken worden in Grafiek 3 voor de verschillende meetmethodes de armoedepercentages voor de groepen naargelang arbeidsmarktstatus, opleidingsniveau, migratie achtergrond en huiseigenaarschap weergegeven. Hieruit wordt opnieuw duidelijk dat allochtonen van buiten de EU, werklozen en andere inactieven, alleenstaande ouders en huurders de risicogroepen vormen in alle meetmethodes. Zelfstandigen zitten ongeveer in het midden in paneel A voor inkomensarmoede en schuiven steeds meer naar links in de andere meetmethodes (lager armoederisico).

Wat betreft de analyse voor werknemers alleen, zien we dezelfde risicofactoren voor de socio-demografische kenmerken, al zijn de odds ratio's voor allochtonen een heel stuk groter en is ook de odds ratio van hooggeschoolden ten opzichte van laaggeschoolden heel wat lager dan in de analyse van de volledige volwassen bevolking (de odds ratio van middengeschoold is wel niet meer significant). De focus ligt hier echter op de werk gerelateerde variabelen. Daarvoor zien we dat werknemers met een contract van bepaalde duur een significant hoger armoederisico hebben, ongeacht welke methode gehanteerd wordt. Dit is ook het geval voor werknemers die parttime werken, hoewel de odds ratio niet statistisch significant is voor de dubbel armen. Wanneer we kijken naar de sectoren waarin werknemers tewerkgesteld zijn naargelang of ze licht, middelzwaar of zwaar getroffen werden door de Covid-19 crisis blijkt dat werknemers van de zwaar getroffen sectoren (Horeca en de kunstsector) 3,75 keer meer kans lopen om dubbel arm te zijn dan werknemers van de licht getroffen sectoren.

6 Europees perspectief

In deze sectie vergelijken we de Belgische resultaten met deze voor 16 andere EU-landen, namelijk Cyprus (CY), Duitsland (DE), Estland (EE), Finland (FI), Frankrijk (FR), Griekenland (GR), Hongarije (HU), Ierland (IE), Italië (IT), Luxemburg (LU), Oostenrijk (AT), Polen (PL), Portugal (PT), Slovenië (SI), Slowakije (SK) en Spanje (ES).

In eerste instantie toont Grafiek 4 de armoedepercentages voor de totale bevolking, paneel A voor de AROP60-inkomensarmoede, paneel B voor de annuïteitsmethode met onveranderde armoedelijn, paneel C voor de annuïteitsmethode met aangepaste armoedelijn en paneel D voor de dubbel armen in de tweedimensionele methode. Deze grafieken tonen eerst en vooral dat er een enorme variatie is in armoede binnen Europa. De inkomensarmoede (paneel A) schommelt tussen 7,4% in Oostenrijk en 26,5% in Estland. In lijn met de resultaten voor België daalt in alle landen het armoedepercentage wanneer de annuïteitsmethode wordt toegepast met onveranderde armoedelijn (paneel B) – gemiddeld met zo'n 2 procentpunten. Deze daling is echter niet in alle landen even sterk, het varieert van 0,1 procentpunt in Finland tot bijna 4 procentpunten in Cyprus. Paneel C toont dat wanneer de armoedelijn wordt aangepast het armoedepercentage doorgaans stijgt zoals we ook reeds voor België vonden. Er zijn echter een paar uitzonderingen. In Estland, Griekenland en Polen is er nog steeds sprake

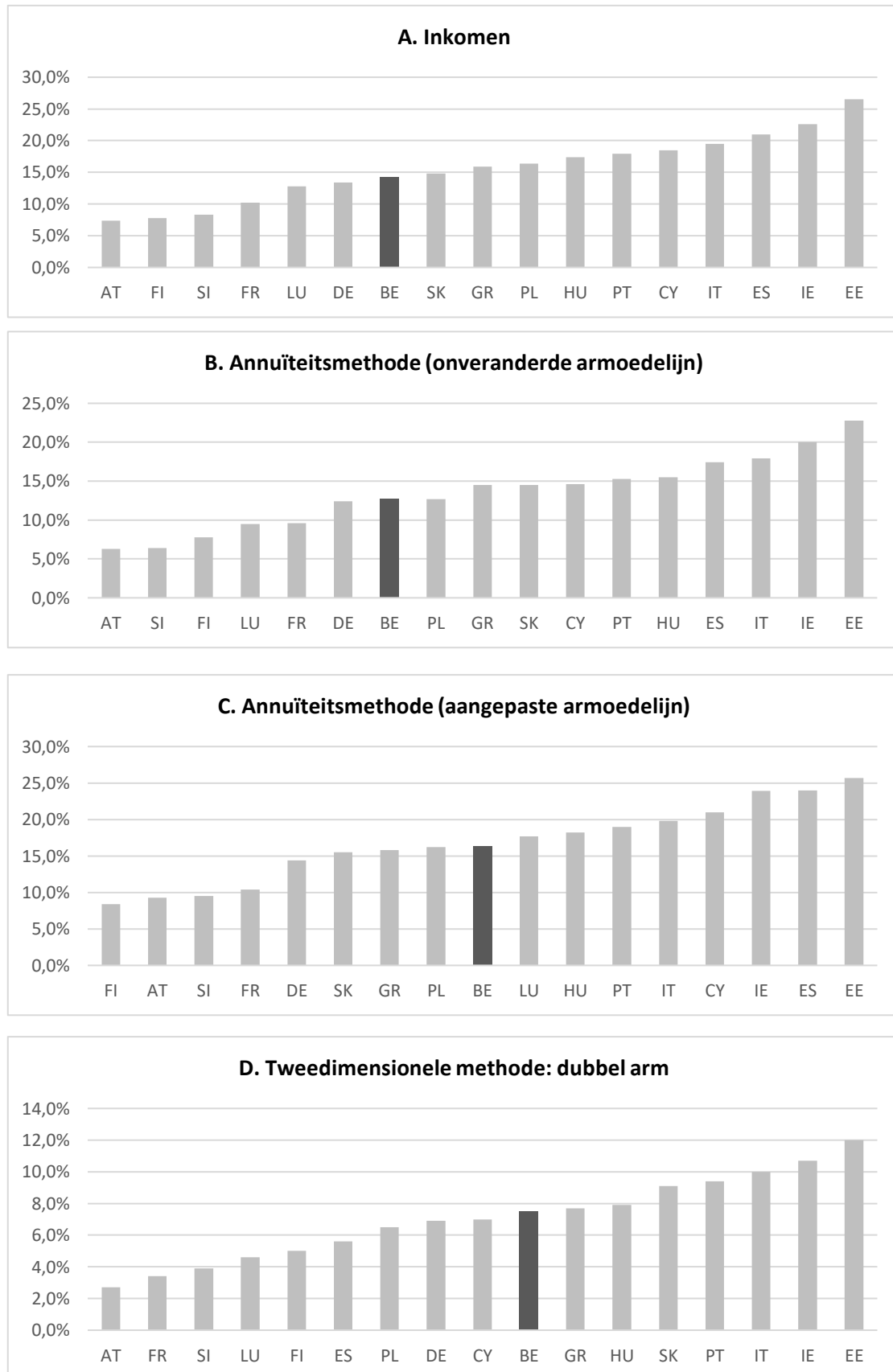
van een daling, al is deze relatief klein. Het percentage dubbel armen in de tweedimensionele methode (paneel D), ten slotte, varieert van iets minder dan 3% in Oostenrijk tot 12% in Estland. In vergelijking tot het totaal aantal in inkomensarmoede (paneel D als percentage van paneel A), is minder dan 27% van de inkomensarmen ook vermogensarm in Spanje, terwijl dit oploopt tot meer dan 60% in Finland en Slowakije.

Wanneer we ons focussen op de rangschikking van de landen zien we dat deze relatief gelijkaardig is in de verschillende methodes, zo heeft Oostenrijk een laag armoedecijfer in elk van de methodes en scoren Estland, Italië en Ierland steeds slecht. Toch zijn er een aantal verschuivingen op te merken. Zo heeft Spanje bijvoorbeeld één van de hoogste armoedecijfers bij de inkomensarmoede en de annuïteitsmethode, terwijl het percentage dubbel armen minder dan 6% bedraagt. Voor België zien we dat we bij de AROP60 inkomensarmoede en de annuïteitsmethode met onveranderde armoedelijn slechts 6 landen moeten laten voorgaan, terwijl dat bij de annuïteitsmethode met aangepaste armoedelijn en de dubbel armen respectievelijk 8 en 9 landen zijn.

Uit Tabel 2 bleek dat bepaalde socio-demografische groepen een hoger armoederisico lopen, wat impliceert dat landen waar er meer mensen leven die tot die risicogroepen behoren een hogere armoedegraad zouden hebben. Met andere woorden, de verschillen uit Grafiek 4 zouden een gevolg kunnen zijn van verschillen tussen landen in de socio-demografische structuur van hun bevolking. Daarom voeren we voor de laatste analyse van dit hoofdstuk een decompositie uit van het verschil in armoedepercentage tussen België en elk ander land. Dit is een zogenaamde Oaxaca-Blinder decompositie toegepast op binaire variabelen (zie Fairlie, 2005 voor meer informatie). Elk verschil wordt daarbij opgedeeld in twee componenten: enerzijds het deel van het verschil dat verklaard kan worden door variaties in de socio-demografische karakteristieken en anderzijds het overige onverklaarde deel. Tabel 3 geeft eerst en vooral opnieuw voor alle landen de armoedepercentages voor inkomensarmoede, de annuïteitsmethode met onveranderde en aangepaste armoedelijn en de dubbel armen (zelfde cijfers als in Grafiek 4). Daarnaast toont het steeds het verschil tussen het armoedepercentage van het land in kwestie en dat van België ('totaal verschil') en het verschil tussen beide percentages wat verklaard kan worden door variaties in socio-demografische karakteristieken tussen het land in kwestie en België ('verklaard verschil'). Dit cijfer zegt hoe het armoedepercentage in elk van de landen zou veranderen mocht het dezelfde socio-demografische structuur hebben als België en alle andere factoren constant worden gehouden. We controleren hier voor dezelfde karakteristieken die in Tabel 2 werden bestudeert, namelijk leeftijd, geslacht, scholing, arbeidsmarktstatus, migratie achtergrond⁵, gezinstype en huiseigenaarschap. Het verklaard verschil wordt ook uitgedrukt als percentage van het totaal verschil.

⁵ Enkel voor Spanje is het niet mogelijk om te controleren voor migratie achtergrond.

Grafiek 4. Armoedepercentages in EU landen per meetmethode

Noot: Landen zijn steeds per methode gerangschikt van laag naar hoog armoedepercentage. Waarde van de eigen woning is niet inbegrepen in het vermogen.

Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

Over het algemeen vinden we drie soorten resultaten. De resultaten die het gemakkelijkste te interpreteren zijn, zijn deze die tussen 0 en 100% van het totale verschil verklaren. Deze vinden we terug bij zowel inkomensarmoede alsook de andere drie methodes voor Finland, Ierland en Slovenië (hoewel in sommige gevallen niet statistisch significant). Bij inkomensarmoede worden eveneens de verschillen tussen België en respectievelijk Portugal en Spanje deels verklaard door verschillen in socio-demografische karakteristieken. Bij de annuïteitsmethode met onveranderde armoedelijn komen daar ook nog de verschillen met Griekenland en Italië bij. Wanneer de annuïteitsmethode met aangepaste armoedelijn wordt toegepast is dit naast de bovenstaande drie enkel het geval voor het verschil met Spanje, terwijl bij de dubbel armen de verschillen met Italië en Portugal deels verklaard worden door socio-demografische karakteristieken. Een tweede groep resultaten zijn deze met een percentage hoger dan 100% of met andere woorden waar de waarde voor het verklaard verschil groter is dan voor het totaal verschil. Dit betekent dat enkel en alleen op basis van de verschillen in socio-demografische structuur van de bevolking we voor deze landen een groter verschil hadden verwacht in armoedecijfer ten opzichte van België. Het feit dat dit niet het geval is, betekent dat er andere factoren spelen die het armoederisico in deze landen verlagen. De resterende groep resultaten geeft negatieve percentages voor het verklaard verschil, wat betekent dat de socio-demografische karakteristieken op zichzelf een kleiner verschil in armoedecijfers met België doen vermoeden. Hier speelt het omgekeerde effect als bij de vorige groep: er zijn nog andere verklarende factoren die het armoederisico verhogen. Het is duidelijk dat er een grote variatie zit in de verkregen resultaten – gaande van -1261% tot 814% – waardoor het moeilijk is om een eenduidige conclusie te trekken.

Wat wel duidelijk is, is dat er andere factoren zijn die hoogstwaarschijnlijk een grotere rol spelen in het verklaren van de landenverschillen in armoedecijfers. Denk hierbij met name aan het sociaal en fiscaal beleid, wat niet alleen een impact heeft op het inkomen maar ook het vermogen. Publieke pensioenvoorzieningen hebben bijvoorbeeld een impact op de private opbouw van vermogen (Lefebvre & Perelman, 2020) en ook woonbeleid en belastingvoordelen voor onroerend goed drukken een duidelijke stempel op de landenverschillen in vermogensopbouw (Pfeffer & Waitkus, 2021). De regelgeving rond consumentenkrediet en voorwaarden opgelegd door centrale banken rond toegang tot hypothecair krediet zijn uiteraard van belang in het verklaren van verschillen in schuldenopbouw. Ook het onderwijssysteem kan daar een rol in spelen wanneer studenten leningen moeten aangaan om een opleiding te financieren.

Tabel 3. Totaal en verklaard verschil door socio-demografische karakteristieken België vs. EU-landen

	Inkomensarmoede			Annuïteit met onveranderde lijn			Annuïteit met aangepaste lijn			Dubbel arm		
België	14,30			12,70			16,30			7,50		
Cyprus	18,50			14,60			21,00			7,00		
Totaal verschil	4,20	*		1,90	n.s.		4,70	**		-0,50	n.s.	
Verklaard verschil	0,20	5%	n.s.	-0,86	-45%	***	0,40	8%	n.s.	-1,69	338%	***
Duitsland	13,40			12,40			14,40			6,90		
Totaal verschil	-0,90	n.s.		-0,30	n.s.		-1,90	n.s.		-0,60	n.s.	
Verklaard verschil	3,90	-434%	***	3,78	-1261%	***	3,86	-203%	***	2,34	-391%	***
Estland	26,50			22,80			25,70			12,00		
Totaal verschil	12,20	***		10,10	***		9,40	***		4,50	***	
Verklaard verschil	-0,80	-7%	*	-1,58	-16%	***	-0,33	-4%	n.s.	-1,70	-38%	***
Finland	7,80			7,80			8,40			5,00		
Totaal verschil	-6,50	***		-4,90	***		-7,90	***		-2,50	**	
Verklaard verschil	-1,88	29%	***	-2,01	41%	***	-2,54	32%	***	-1,31	52%	***
Frankrijk	10,20			9,60			10,40			3,40		
Totaal verschil	-4,10	***		-3,10	***		-5,90	***		-4,10	***	
Verklaard verschil	9,65	-235%	***	9,48	-306%	***	10,87	-184%	***	7,46	-182%	***
Griekenland	15,90			14,50			15,80			7,70		
Totaal verschil	1,60	n.s.		1,80	n.s.		-0,50	n.s.		0,20	n.s.	
Verklaard verschil	3,12	195%	***	1,34	75%	***	3,76	-752%	***	0,30	150%	n.s.
Hongarije	17,40			15,50			18,20			7,90		
Totaal verschil	3,10	**		2,80	**		1,90	n.s.		0,40	n.s.	
Verklaard verschil	-4,03	-130%	***	-4,50	-161%	***	-4,00	-211%	***	-3,40	-851%	***
Ierland	22,60			20,00			23,90			10,70		
Totaal verschil	8,30	***		7,30	***		7,60	***		3,20	**	
Verklaard verschil	2,62	32%	***	2,20	30%	***	2,65	35%	***	0,28	9%	n.s.
Italië	19,50			17,90			19,80			10,00		
Totaal verschil	5,20	***		5,20	***		3,50	***		2,50	**	
Verklaard verschil	5,62	108%	***	3,67	71%	***	6,51	186%	***	2,00	80%	***
Luxemburg	12,80			9,50			17,70			4,60		
Totaal verschil	-1,50	n.s.		-3,20	**		1,40	n.s.		-2,90	**	
Verklaard verschil	3,98	-265%	***	4,60	-144%	***	5,25	375%	***	1,71	-59%	**
Oostenrijk	7,40			6,30			9,30			2,70		
Totaal verschil	-6,90	***		-6,40	***		-7,00	***		-4,80	***	
Verklaard verschil	0,94	-14%	n.s.	0,74	-12%	n.s.	0,75	-11%	n.s.	-0,07	1%	n.s.
Polen	16,40			12,70			16,20			6,50		
Totaal verschil	2,10	n.s.		0,00	n.s.		-0,10	n.s.		-1,00	n.s.	
Verklaard verschil	-1,25	-59%	*	-2,53	n,a,	***	-0,81	814%	n.s.	-2,29	229%	***
Portugal	17,90			15,30			19,00			9,40		
Totaal verschil	3,60	**		2,60	*		2,70	*		1,90	n.s.	
Verklaard verschil	3,03	84%	***	2,15	83%	***	3,97	147%	***	1,26	66%	**
Slovenië	8,30			6,40			9,50			3,90		
Totaal verschil	-6,00	***		-6,30	***		-6,80	***		-3,60	***	
Verklaard verschil	-0,86	14%	n.s.	-1,54	24%	***	-0,12	2%	n.s.	-1,70	47%	***
Slowakije	14,80			14,50			15,50			9,10		
Totaal verschil	0,50	n.s.		1,80	n.s.		-0,80	n.s.		1,60	n.s.	
Verklaard verschil	-3,09	-618%	***	-3,98	-221%	***	-2,55	319%	***	-3,30	-206%	***
Spanje	21,00			17,40			24,00			5,60		
Totaal verschil	6,70	***		4,70	***		7,70	***		-1,90	n.s.	
Verklaard verschil	2,15	32%	***	0,76	16%	n.s.	2,88	37%	***	0,04	-2%	n.s.

Noot: Landen zijn alfabetisch gerangschikt. n.s.=niet significant, *=significant op 10%, **=significant op 5%, ***= significant op 1%. Waarde van de eigen woning is niet inbegrepen in het vermogen.

Bron: Eigen berekeningen op basis van HFCS wave 2 en EUROMOD.

7 Samenvatting en conclusie

Eén van de grootste beperkingen van de manier waarop onderzoekers doorgaans armoede meten – en vergelijken over landen heen – is dat ze alleen naar het inkomen kijken. Ze maken daarbij abstractie van het feit dat gezinnen aanzienlijke vermogens kunnen bezitten, bijvoorbeeld spaargelden die hen kunnen helpen om periodes met een lager inkomen te bufferen. Tegelijkertijd wordt er doorgaans onvoldoende rekening gehouden met schulden die sterk kunnen wegen op wat gezinnen daadwerkelijk met hun inkomen (en vermogen) kunnen doen. Er zijn daarom steeds meer onderzoekers die opteren om in indicatoren van armoede, en meer algemeen levensstandaard, rekening te houden met zowel het inkomen als de vermogens en schulden van gezinnen. Dat is ook belangrijk voor internationale vergelijkingen omdat gezinnen in sommige landen hogere vermogens hebben dan in andere. De Belgische gezinnen bijvoorbeeld bezitten één van de hoogste mediane netto vermogens in de Euro zone (Kuypers & Marx, 2020)⁶. Bovendien is het netto vermogen minder ongelijk verdeeld dan in vele andere landen (hoewel nog steeds veel ongelijker dan het beschikbaar inkomen).

In dit hoofdstuk lag de nadruk op armoede-indicatoren en wat daarop de impact is van het meenemen van schulden en vermogens. Terwijl de literatuur vaak focust op de gezinnen die voldoende vermogen bezitten om uit inkomensarmoede te geraken, lag de focus hier op de gezinnen die arm blijven of net in armoede vallen door hun schulden. We stelden ons daarbij drie vragen: Is er meer of minder armoede wanneer vermogens en schulden worden meegenomen? Wie blijft/wordt er arm? Zijn deze patronen gelijk in alle landen of bestaan er significante verschillen? De belangrijkste bevindingen zijn de volgende.

Ten eerste, het aantal armen is duidelijk afhankelijk van op welke manier vermogens en schulden in rekening worden gebracht. Wanneer ze worden meegenomen via een annuïteit, d.w.z. een fictief jaarlijks bedrag waarbij er niets overblijft bij overlijden, resulteert dit in een lager armoedecijfer bij een onveranderde armoedelijn. Echter bij een volledig relatieve benadering zou de armoedelijn ook mee aangepast worden en dan is er doorgaans sprake van een stijging of in het beste geval stagnatie van armoede (voor ouderen en algemeen voor Estland, Griekenland en Polen). In de tweedimensionale methode zagen we dat een relatief groot aandeel van de inkomensarmen niet vermogensarm is, maar dat tegelijkertijd ook wel wat gezinnen niet in de armoedestatistieken voorkomen maar weinig of niets hebben om op terug te vallen. De meest kwetsbaren zijn echter zij die zowel inkomens- als vermogensarm zijn en dit omhelst 6 à 7,5% in België en in de andere EU landen tussen de 3 en 12%. In alle methodes maakt het uit of de waarde van de eigen woning al dan niet wordt meegeteld in het netto vermogen. In de analyses maakten we meestal gebruik van de definitie zonder de eigen woning omdat die het dichtst aansluit bij hoe het sociaal beleid omgaat met het vermogen (Marchal et al., 2021).

Ten tweede, in alle methodes daalt het risico op armoede bij ouderen aanzienlijk wanneer rekening wordt gehouden met vermogens en schulden. Kinderarmoede blijft echter hoog. De risicogroepen die we traditioneel terugvinden bij inkomensarmoede komen grotendeels ook naar voor bij de methodes die vermogens en schulden opnemen, met name allochtonen van buiten de EU, werklozen en andere inactieven, alleenstaande ouders, laagopgeleiden en huurders. Voor die laatste is het dus niet zo dat ze het gebrek aan een eigen woning compenseren door het bezit van hogere spaargelden of andere

⁶ Internationale vergelijkingen worden wel vertekend door de wijze waarop vermogens worden gemeten, te weten via enquêtes bij private gezinnen. In Nederland bijvoorbeeld wordt meer vermogen aangehouden in collectieve vehikels zoals pensioenfondsen. Men beschikt over trekkingsrechten wanneer men op pensioen gaat maar het vermogen is niet in private handen. Het feit dat tweede- en derdepijlerpensioenen minder uitgebouwd zijn in ons land, maar evengoed in een aantal Zuid-Europese landen, verklaart mogelijk waarom de gemeten vermogens daar relatief hoog liggen.

beleggingen. Werknemers tewerkgesteld in sectoren die zwaar werden getroffen door de COVID-19 crisis (Horeca en kunstsector) lopen significant meer kans om dubbel arm te zijn dan werknemers in andere sectoren.

Ten derde, binnen Europa bestaat er heel wat variatie in armoedepercentages en de impact van vermogens en schulden op de armoede-indicatoren. Toch blijft de landenrangschikking min of meer in tact en verandert de relatieve positie van België ten opzichte van de andere landen niet erg drastisch. Hoewel België een land is waar private gezinsvermogens comparatief hoog liggen en relatief gelijk verspreid zijn, vertaalt zich dit niet in een substantieel gunstiger beeld op vlak van armoede. België blijft een mediocre positie innemen, zeker als we dit zien tegen de achtergrond van onze hoge overheidsuitgaven en sterk uitgebouwde welvaartsstaat. Toch zijn er ook beperkte verschuivingen op te merken in de landenrankschikking. Spanje heeft bijvoorbeeld een van de hoogste inkomensarmoede, maar een relatief laag percentage dubbel armen.

Ten slotte, wanneer we nagaan in hoeverre verschillen in socio-demografische structuur van de bevolking variaties in de armoedepercentages kunnen verklaren, vinden we zeer uiteenlopende resultaten. Het is duidelijk dat er gezocht moet worden naar andere factoren die hoogstwaarschijnlijk een grotere rol spelen. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan publieke pensioenvoorzieningen, woonbeleid, fiscale aftrekken en regelgeving rond krediet.

Kortom, rekening houden met vermogens en schulden heeft dus wel degelijk een belangrijk effect op armoede-indicatoren, met name binnen landen, maar soms ook op verhoudingen tussen landen. Onze analyse toont duidelijk het belang aan om rekening te houden met deze zaken in onderzoek naar armoede en meer algemeen bij verdelingsvraagstukken. Op vlak van het begrijpen van landenverschillen blijft er echter nog veel werk te doen.

Er zijn ook enige beleidsimplicaties. Het incorporeren van vermogens en schulden in de armoedemeting kan helpen om de groepen te identificeren die het meeste nood hebben aan (extra) bescherming. Een grotere doelgerichtheid in sociale uitgaven zou kunnen worden bereikt door het breder uitvoeren van vermogenstoetsen, die overigens vaak al bestaan in de minimuminkomensbescherming (Marchal et al., 2021). Dergelijke vermogenstoetsing brengt echter het risico met zich mee dat vermogensopbouw onder mensen met lage inkomens wordt ontmoedigd. Daarom blijft van cruciaal belang te begrijpen waarom bepaalde huishoudens er niet in slagen financiële buffers op te bouwen.

Referenties

- Brandolini, A., Magri, S., & Smeeding, T. (2010). Asset-based measurement of poverty. *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(2), 267-284.
- Cowell, F., & Van Kerm, P. (2015). Wealth inequality: A survey. *Journal of Economic Surveys*, 29(4), 671-710.
- D'Ambrosio, C., Frick, J. R., & Jäntti, M. (2009). Satisfaction with life and economic well-being: Evidence from Germany. *Schmollers Jahrbuch: Journal of Applied Social Science Studies / Zeitschrift für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften*, 192(2), 283-295.

- Decoster, A., Van Lancker, W., Vanderkelen, J., & Vanheukelom, T. (2020). *Sociaal-economische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown*. KU Leuven & Universiteit Antwerpen: COVIVAT Beleidsnota 3.
- Fairlie, R. W. (2005). An extension of the Blinder-Oaxaca decomposition technique to logit and probit models. *Journal of Economic and Social Measurement*, 30(4), 305-316.
- Fessler, P., & Schürz, M. (2018). *The functions of wealth: Renters, owners and capitalists across Europe and the United States*. Vienna: Oesterreichische Nationalbank Working Paper No.223.
- Fitch, C., Hamilton, S., Basset, P., & Davey, R. (2011). The relationship between personal debt and mental health: a systematic review. *Mental Health Review Journal*, 16(4), 153-166.
- Galluser, D., & Krapf, M. (2022). Joint income-wealth inequality: Evidence from Lucerne tax data. *Social Indicators Research*.
- Haveman, R., & Wolff, E. N. (2004). The concept and measurement of asset poverty: Levels, trends and composition for the U.S., 1983-2001. *Journal of Economic Inequality*, 2(2), 145-169.
- Headey, B., & Wooden, M. (2004). The effects of wealth and income on subjective well-being and ill-being. *The Economic Record*, 80(S1), S24-S33.
- Headey, B., Muffels, R., & Wooden, M. (2008). Money does not buy happiness: Or does it? A reassessment based on the combined effects of wealth, income and consumption. *Social Indicators Research*, 87(1), 65-82.
- Horemans, J., Kuypers, S., Marchal, S., & Marx, I. (2020). *De kwetsbare werkende. Een profielschets van armoede en financiële bestaanszekerheid bij werkende Belgen*. COVIVAT Beleidsnota 4, University of Leuven & University of Antwerp.
- Keister, A. (2000). *Wealth in America: Trends in wealth inequality*. New York: Cambridge University Press.
- Keister, L. A., & Lee, H. Y. (2017). The double one percent: Identifying an elite and a super-elite using the joint distribution of income and net worth. *Research in Social Stratification and Mobility*, 50, 1-12.
- Killewald, A., Pfeffer, F. T., & Schachner, J. N. (2017). Wealth inequality and accumulation. *Annual Review of Sociology*, 43, 379-404.
- Kuypers, S., & Marx, I. (2018). Estimation of joint income-wealth poverty: A sensitivity analysis. *Social Indicators Research*, 136(1), 117-137.
- Kuypers, S., & Marx, I. (2020). *De verdeling van de vermogens en schulden in België. Een actualisering op basis van de derde golf van het HFCS*. CSB Bericht 20/02, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen.
- Kuypers, S., & Marx, I. (2021). Poverty in the EU using augmented measures of financial resources: the role of assets and debt. *Journal of European Social Policy*, 31(5), 496-516.
- Kuypers, S., Boone, J., Derboven, J., Figari, F., & Verbist, G. (2020). Enhancing microsimulation analysis of wealth-related policies in EUROMOD. *International Journal of Microsimulation*, 13(3), 5-26.
- Kuypers, S., Figari, F., & Verbist, G. (2021a). Redistribution in a joint income-wealth perspective. A cross-country analysis. *Socio-Economic Review*, 19(3), 929-952.

- Kuypers, S., Figari, F., & Verbist, G. (2021b). *Redistribution in a joint income-wealth perspective: A comparison across 16 countries*. OECD Social, Employment and Migration Working Paper No.257, OECD Publishing: Paris.
- Kuypers, S., Marx, I., Nolan, B., & Palomino, J. C. (2022 forthcoming). Lockdown, earnings losses and household asset buffers in Europe. *Review of Income and Wealth*.
- Lefebvre, M., & Perelman, S. (2020). Public pension wealth and household asset holdings: new evidence from Belgium. *Journal of Pension Economics and Finance*, 19(3), 309-322.
- Marchal, S., Kuypers, S., Marx, I., & Verbist, G. (2021). But what about that nice house you own? The impact of asset tests in minimum income schemes in Europe: an empirical exploration. *Journal of European Social Policy*, 31(1), 44-61.
- McKernan, S.-M., Ratcliffe, C., & Williams Shanks, T. (2012). Is poverty incompatible with asset accumulation? In P. N. Jefferson, *The Oxford Handbook of the Economics of Poverty* (pp. 463-493). Oxford: Oxford University Press.
- Peichl, A., & Pestel, N. (2013). Multidimensional affluence: theory and applications to Germany and the US. *Applied Economics*, 45(32), 4591-4601.
- Pfeffer, F. T., & Waitkus, N. (2021). The wealth inequality of nations. *American Sociological Review*, 86(4), 567-602.
- Sherraden, M. (1991). *Assets and the poor. A new American welfare policy*. Armonk, New York: M.E. Sharpe Inc.
- Spilerman, S. (2000). Wealth and stratification processes. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 497-524.
- Weisbrod, B. A., & Hansen, W. L. (1968). An income-net worth approach to measuring economic welfare. *American Economic Review*, 58(5), 1315-1329.